

Utrecht, 22 juni 2011, inleiding door prof. Dr Heleen Dupuis

Een jubileum van de Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen. Daarvoor zijn we vandaag hier. Het gaat om de zorg, en om een bijzondere groep die daarin werkzaam is. Ik wens U om te beginnen van harte geluk met Uw jubileum.

Het woord 'zorg' ligt ons in de mond bestorven. Vroeger bestond nog een verschil tussen cure en care, maar tegenwoordig heet alles 'zorg', en zelfs scholen hebben een 'zorgplicht'. Zonder zorg vaart niemand wel, lijkt het wel. Ons hele leven lijkt gedomineerd door 'zorg', ook al zijn de meesten van ons kerne gezond. Maar door aan ongeveer alles dat in de verste verte iets met gezondheidszorg te maken lijkt te hebben, het woord 'zorg' te hangen, lijkt de ware betekenis van deze term naar de achtergrond te zijn verdwenen.

Verwarrender nog is dat de term zorg verwijst naar een enorm gevarieerde werkelijkheid, die hele verschillende eisen stelt aan de werkers er in. "Zorg" is de benaming van een systeem waarin honderdduizenden mensen werken, en waarin honderdduizenden andere mensen, cliënten, bewoners of patiënten zorg ontvangen, en waarin 80 miljard euro per jaar wordt uitgegeven. Een sector van groot economisch belang, die altijd te duur is, en toch maar doorgroeit, tegen de klippen op.

Ik wil voor even terug naar het oorspronkelijk begrip 'zorg'. De term zorg staat oorspronkelijk voor "toewijding", voor "compassie" en "bekommernis". Maar ook: "ongerustheid". Dit zijn woorden uit een totaal ander taalveld. Dit is de taal van de menselijke omgang met elkaar, de taal van compassie voor elkaars lijden. De taal ook van ongerustheid over elkaars lot, en zeker niet de taal van instituties of systemen. Maar is in het systeem "zorg" ook ruimte voor die compassie? Soms zeker wel. Ik ontken ook niet de betekenis van de moderne

geneeskunde en gezondheidszorg, hoewel er veel vraagtekens zijn over de toepassing en het gebruik ervan. Ik ontken niet de noodzaak om instellingen te creëren waarin menselijke noden, tekorten en menselijk lijden wordt opgevangen en zo veel mogelijk worden opgeheven: ziekenhuizen, verpleeghuizen, instellingen voor gehandicaptenzorg. Dit zijn belangrijke vormen van zorg in de hedendaagse systeem-betekenis.

Maar zorg is ook, en boven alles, dat wij ons bekommeren om elkaars lijden. Zorg is, zoals ik aangaf, een ander woord voor toewijding, compassie, bekommernis. Deze zijn erop gericht elkaars lijden te verlichten. Als je kanker hebt is dat lijden erkend, en lijdt iedereen in de omgeving mee. In de ouderenzorg en de gehandicaptenzorg zul je veel minder over lijden horen. Toen ik mij in de sector van de gehandicaptenzorg verdiepte, na jaren slechts zo nu en dan ermee geconfronteerd te zijn, was ongeveer het eerste dat mij opviel, dat het lijden van de mensen met een verstandelijke, lichamelijke, of zintuiglijke beperking eigenlijk geen thema is. Uiteraard is in de sector sprake van een uitgebreide en professionele bemoeienis met de vele cliënten, we spreken over ongeveer 150.000 mensen. Hun tekorten worden erkend en behandeld en gecompenseerd, voor zover mogelijk, inderdaad met toewijding en aandacht. Maar het besef dat sprake is van langdurig en ernstig lijden bij de cliënten en hun naasten is minder duidelijk te zien. Soms lijkt het lijden wel weg gedefinieerd. Dit geldt in de gehandicaptenzorg, maar hetzelfde gold naar mijn mening in een recent verleden en misschien ook nu nog, voor de psychogeriatrische zorg.

Ik zei het al: dat doodzieke mensen in een ziekenhuis lijden, dat weten we wel. Maar ik wil Uw aandacht vragen voor het lijden in de langdurige zorg, voor de mensen die geen prachtig gezond kindje kregen, maar een kind dat steeds weer

problemen oplevert, elke dag opnieuw, een leven lang. Ik wil ook aandacht vragen voor dat kind zelf, als dat ouder wordt. Ik wil aandacht vragen voor de cliënten in de gehandicaptenzorg, die met moed, en denk ik, soms ook met de moed der wanhoop, van hun gekwetste bestaan iets willen maken, zo stoer, zo indrukwekkend en vaak ook zo ontroerend. Maar de wanhoop is toch nabij. Dit lijden, hoewel wellicht te weinig erkend, vraagt om een reactie, dit lijden is een appel. Dit lijden vraagt ook om duiding: waarom ik, waarom zo?

Dan ben ik weer bij degenen die vandaag een jubileum vieren, de beroepsvereniging van geestelijke verzorgers in zorginstellingen. Een belangrijk deel van Uw bezigheden is het pastoraat. Pastoraat thematiseert het lijden, het erkent het lijden, en probeert er een antwoord op te vinden. Natuurlijk zijn toewijding en compassie aanwezig bij de vele werkers in de langdurige zorg, maar ik zou denken dat U het lijden tot onderwerp van reflectie kunt maken, kunt proberen te duiden, en, samen met alle werkers, ook kunt proberen te verlichten. In de dagelijkse praktijk van de langdurige zorg, in verpleeghuizen en instellingen voor gehandicaptenzorg, bepalen vaak de praktische, alledaagse kwesties de omgang met de cliënten of bewoners. Dat is al een hele opgave voor de verzorgers, waarvoor grote bewondering past. In het pastoraat komen andere, meer existentiële vragen aan de orde, voor wie daar mee worstelt. Als je kanker hebt, lijdt iedereen met je mee. Maar hoe zit het met dementie of een verstandelijke beperking? Voor veel mensen zijn dit lastige, irritante, en soms wie weet ook een beetje griezelige fenomenen. Maar lijden?

U weet wel beter, als geestelijke verzorgers, U bent nodig, om de menselijke situatie juist van degenen die in instellingen verblijven of wonen en hun naasten, onder woorden te brengen, te benoemen, en te duiden. Maar ook voor degenen die er werken, en mijn indruk is dat deze dubbele taak in het

pastoraat vaak terecht centraal staat. Laat dat zo blijven. We hebben U nodig in onze instellingen, als betrokken buitenstaander, als herder, als duider van het lijden, als voorganger in de bezinning op de vraag, waar we eigenlijk mee bezig zijn, en wat echte zorg is. Ik wens U nog veel jubilea toe!